

University of Groningen

A place for religion

Kapinga, Laura

DOI:
[10.33612/diss.190335342](https://doi.org/10.33612/diss.190335342)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Kapinga, L. (2021). *A place for religion: a geographical perspective on young Muslims' experiences, changing religious identities, and wellbeing*. University of Groningen.
<https://doi.org/10.33612/diss.190335342>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandse samenvatting

Een plek voor religie

Een geografisch perspectief op de ervaringen, veranderende religieuze identiteiten en het welzijn van jonge moslims

Dit promotieonderzoek richt zich op de religieuze identiteiten en het welzijn van jongeren en jongvolwassenen in hedendaagse westerse en overwegend seculiere samenlevingen. Het onderzoek laat zien hoe jonge moslims hun religieuze identiteiten en overtuigingen ervaren en vormgeven. Anti-islamitische sentimenten en discriminerende incidenten jegens moslims zijn een structurele maatschappelijke problemen die de afgelopen jaren zijn toegenomen (Hopkins 2020; Lam en Mansouri, 2020). Vooral jonge moslims worden vaak onterecht geïdentificeerd en onjuist getypeerd als potentieel gevaarlijk en radicaal in beleid en in de media (Sadar en Ahmad 2012; Thompson en Pihlaja 2018). Er is meer onderzoek nodig naar de diversiteit onder jonge moslims waarmee inzichtelijk wordt gemaakt hoe jongeren hun (religieuze) identiteiten vormgeven in relatie tot anti-islamitische sentimenten, familie, religieuze gemeenschappen, leeftijdsgenoten en andere belangrijke mensen in hun leven. Een genuanceerd begrip van deze processen is essentieel om inclusiever te worden ten opzichte van moslims, een urgente uitdaging voor huidige westerse en overwegend seculiere samenlevingen (Yasmeen en Marković 2014; Hancock 2019).

Dit promotieonderzoek benadert religieuze identiteiten vanuit een **geografisch perspectief**. Dit betekent dat de relaties tussen plekken en mensen centraal staan. Veel studies laten zien hoe een geografische benadering rijke inzichten biedt in de dynamische (religieuze) identiteiten van jonge moslims, vaak in relatie tot één

soort plek (zie bijvoorbeeld Dwyer 2000; Hopkins 2011; Johnson en Miles, 2014; Shaker, 2021). Het vormgeven van identiteiten en overtuigingen vindt echter niet plaats in relatie tot één plek. Sociale ruimtelijke contexten kunnen op verschillende manieren religieuze opvattingen en overtuigingen betwisten, bevestigen, of verfijnen (Kong 2010; Hemming en Madge 2011). Dit empirische onderzoek draagt bij aan deze studies door te focussen op de rol van verschillende plekken, op verschillende schaalniveaus, en door te kijken hoe deze identiteitsprocessen verband houden met welzijn.

Het **doel van dit proefschrift** is om inzicht te krijgen in hoe verschillende plekken en ruimtelijke patronen een rol spelen in het vormgeven van religieuze identiteiten en overtuigingen in de transitieperiode van jeugd naar jongvolwassenheid. Dit onderzoek focust specifiek op jonge moslims en het verband met welzijn. De volgende *onderzoeksvragen* weerspiegelen de speerpunten van het onderzoeksproces: Hoe ervaren en beleven jonge moslims hun religieuze identiteit en overtuigingen in de transitieperiode naar jongvolwassenheid? Wat voor een soort plekken spelen een rol in deze processen? Hoe navigeren en ontwikkelen jonge moslims hun religieuze identiteiten en overtuigingen door deze ruimtelijke contexten? Hoe verhouden de bovenstaande processen zich tot het welzijn van jonge moslims? Daarnaast verkent dit proefschrift onderzoeksinstrumenten die waardevol zijn in het bestuderen en begrijpen van de betekenis van religie in het dagelijks leven van jongeren en jongvolwassenen. Op basis van studies in verschillende steden (Newcastle upon Tyne, Verenigd Koninkrijk; Vancouver, Canada; Groningen, Nederland) levert dit onderzoek, naast empirische en theoretische inzichten, dus ook een methodologische bijdrage.

Dit onderzoek is gebaseerd op een **empirische kwalitatieve onderzoeksmethodologie** waarin de ervaringen en percepties van jonge moslims centraal staan. De participanten bestaan uit een diverse

groep jongvolwassenen (tussen de 17 en 30 jaar) die zich als moslim identificeren en geboren zijn - of al geruime tijd wonen - in het land waar de studies plaatsvinden. Middels diepte-interviews zijn verhalen verzameld waarin participanten reflecteren op veranderingen tijdens hun jeugd. Dit gaat bijvoorbeeld over veranderende geloofsovertuigingen en alledaagse ervaringen van in- en uitsluiting. Om het ruimtelijke aspect tijdens de interviews naar voren te brengen werden participanten gevraagd om plekken te tekenen (vaak op een leeg vel papier) die ze van belang achtten voor wie ze zijn geworden of wie ze willen zijn. Op deze manier ontstonden er persoonlijke kaarten die representeerden met welke plekken een participant zich identificeert of waar diegene zich thuis of juist oncomfortabel voelt. Dit resulteerde in persoonlijke en gedetailleerde data over ervaringen in het verleden, het heden en in relatie tot toekomstige ambities. In de analyse van de kwalitatieve data stonden de veranderende ervaringen en betekenissen van de verschillende plekken centraal.

Deze kaartenmethodiek is één van de twee **methodologische bijdragen** van dit proefschrift. Dit interviewinstrument biedt een meerwaarde omdat het een genuanceerd beeld geeft van de veranderlijke ruimtelijke patronen en de alledaagse ervaringen die ten grondslag liggen aan religieuze identiteitsontwikkeling. De kracht van de methode is dat participanten *zelf* aangeven welke plekken van belang zijn. Dit kan op allerlei schaalniveaus zijn (globaal, transnationaal, regionaal, lokaal, enzovoort) waardoor de gebruikelijke dominante en statische identiteitslabels (zoals Marokkaans-Nederlands of Brits-Pakistaans) niet automatisch gebruikt worden. Deze methodiek brengt een dynamisch en genuanceerd perspectief op identiteitsontwikkeling naar voren. Het tweede methodologische instrument dat dit proefschrift aandraagt, zijn de *positionality meetings*. Op basis van het empirische onderzoek wordt beargumenteerd dat zelfreflexieve processen worden versterkt door bijeenkomsten met andere onderzoekers te organiseren waarin

positionaliteit kritisch wordt bediscussieerd. Dit argument bouwt voort op het uitgangspunt dat het essentieel is om als kwalitatief onderzoeker te reflecteren op je eigen positie in het onderzoeksproces om zo bijvoorbeeld transparanter te kunnen zijn over het perspectief van waaruit kennis wordt geproduceerd. Daarnaast is het een belangrijke ethische kwestie, met name als gepolitiseerde minderheden in de samenleving centraal staan in het onderzoek. Hoofdstuk 5 laat onder andere zien hoe de *positionality meetings* met twee andere onderzoekers, Rik Huizinga en Reza Shaker, de relaties met participanten en religie als onderzoeksonderwerp inzichtelijker hebben gemaakt. We beargumenteren dat de meerwaarde van *positionality meetings* voornamelijk ligt in het collectieve en deliberatieve karakter van de bijeenkomsten. Het plannen van meerdere bijeenkomsten tijdens het kwalitatieve onderzoeksproces kan het begrip van de data en kennisproductie verrijken.

De andere drie empirische hoofdstukken presenteren de **resultaten** van de data die zijn verzameld in één van de onderzoekscontexten (Newcastle upon Tyne in hoofdstuk 2; Vancouver in hoofdstuk 3; Groningen in hoofdstuk 4). Deze drie studies dragen stuk voor stuk bij, hetzij op een andere manier, aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Hieronder worden een aantal belangrijke bevindingen samengevat.

De drie studies laten zien dat de participanten hun religieuze identiteit en overtuigingen als veranderlijk ervaren in de transitieperiode naar jongvolwassenheid. Ze ervaren hun ‘moslim zijn’ als iets dat zich ontwikkelt van een toegeschreven identiteit (door de opvoeding) naar een zelfverkozen vorm van identiteit. De participanten worden rond het midden van hun tienerjaren onafhankelijker van hun ouders, ervaren meer bewegingsvrijheid en maken andere dingen mee. In deze periode ontstaan vaak vragen en twijfels over wat ze thuis of in de moskee hebben geleerd over de islam. Plekken spelen een rol in het ontdekken wat religie voor hen betekent.

Hoofdstuk 2 toont aan dat de transnationale vormen van identificatie en verbondenheid veranderen in deze transitieperiode. Participanten noemen vaak hun ouders dorp, stad, of regio van herkomst als een belangrijke plek. Hun religieuze identiteit en overtuigingen worden naarmate participanten ouder worden losgekoppeld van deze overtuigingen en juist verbonden met plekken zoals Mekka. De familiegeoriënteerde plaatsen blijven belangrijk voor hun culturele identiteit. Transnationale of deterritoriale vormen van identificatie lijken belangrijker te worden door processen van individualisatie, globalisatie en de toenemende mobiliteit en toegankelijkheid door bijvoorbeeld sociale media. Dit proefschrift laat echter zien dat deze veranderende transnationale verbondenheid een reflectie is van alledaagse ervaringen. Lokale plekken, zoals school, de moskee, een restaurant, de straat, een supermarkt of winkelcentrum, blijven cruciaal voor de religieuze identiteitsontwikkeling. De ervaringen op verschillende plekken informeren en geven vorm aan wat het betekent om moslim te zijn, in combinatie met andere dimensies van identiteit. Hoewel ervaringen per participant verschillen, komt uit de analyse een veranderend ruimtelijk patroon naar voren waarin de rol van de moskee afneemt, terwijl plekken waar de participanten andere jonge moslims ontmoeten steeds belangrijker worden (hoofdstuk 3). Dit kan verklaard worden door de veranderende ervaring in de moskee naarmate de participanten ouder worden: van een waardevolle religieuze en educatieve plek naar een plek die niet altijd meer voldoet aan de (religieuze) behoeftes van participanten of waar ze zich niet comfortabel voelen om alle vragen te stellen waar ze als jongeren mee zitten. Ervaringen op andere alledaagse plekken dragen ook bij aan de vorming van deze alternatieve plekken. Jongeren beginnen in deze periode bijvoorbeeld met hun eerste baan, beginnen met een (andere) opleiding en hebben andere consumptiepatronen en vrijetijdsbestedingen dan voorheen. Deze nieuwe ruimtelijke sociale contexten bieden andere inzichten en roepen andere vragen op, vaak

gebaseerd op ervaringen van in- en uitsluiting. Deze ervaringen dragen bij aan de behoefte voor alternatieve plekken waar betekenis kan worden gegeven aan hun religieuze identiteiten in relatie tot deze alledaagse ervaringen als jongvolwassene. Dit zijn vaak initiatieven en activiteiten die door en voor jonge moslims worden georganiseerd en niet op een vaste plek plaatsvinden. Hoofdstuk 3 laat aan de hand van deze initiatieven zien dat religie op verschillende manieren kan worden toegeschreven aan de stad.

Inzicht in dit veranderende ruimtelijke patroon draagt bij aan het gefragmenteerde wetenschappelijke onderzoek over religie en jongeren dat *of* plaats *of* tijd centraal stelt. Geografen die gespecialiseerd zijn in jongeren combineren deze ruimtelijke en temporale perspectieven wel (zie bijvoorbeeld het werk van Gill Valentine), maar in dat veld is de rol van religie onderbelicht. Dit proefschrift toont aan dat juist de religieuze aspecten van de identiteiten van participanten leidend zijn in het ervaren en vormgeven van de alledaagse ruimtelijke patronen.

Een andere belangrijke bevinding is dat **welzijn** wordt beïnvloed door een combinatie van alledaagse ervaringen op verschillende plekken. De participanten hebben te maken met discriminatie en islamofobie, maar hun welzijn wordt ook beïnvloed door subtielere praktijken van in- en exclusie. De analyse van de ervaringen van participanten verklaren dat zichtbaar ‘moslim zijn’ op veel (semi)publieke plekken niet voldoet aan de norm. Voor veel participanten roept dit een gevoel op van ongemak of ongewenst zichtbaar zijn. De studie in Groningen (hoofdstuk 4) onderstreept het belang het legitiem ‘moslim zijn’ op (semi)openbare plaatsen in de stad die gedeeld en gedomineerd worden met en door niet-moslims, zoals de meeste onderwijsinstellingen, openbaar vervoer, werkplekken en supermarkten en publieke ruimtes. Het vermogen om op die plaatsen onzichtbaar te zijn ‘wanneer je jezelf bent’ is belangrijk voor welzijn. Hoofdstuk 4 pleit voor het begrijpen van deze subtiele en

significante dynamieken van in- en uitsluiting door te focussen op de concepten (im)materialiteit, (on)zichtbaarheid en (il)legitimiteit. De interactie tussen de concepten verklaart hoe de subtiële ervaring is gerelateerd zijn aan welzijn. Deze aanpak is niet alleen relevant met betrekking tot jonge moslims, maar ook om de sociaal en ruimtelijk gedifferentieerde ervaringen van andere (religieuze) minderheidsgroepen in relatie tot welzijn te begrijpen.

Op basis van de empirische bevindingen stelt dit proefschrift dat ‘**een plek voor religie**’ essentieel is voor westerse en overwegend seculiere samenlevingen om inclusiever te worden. Met een plek voor religie bedoel ik niet de aangewezen formeel ‘religieuze’ plaatsen, maar pleit ik voor meer ruimte voor religie in het alledaagse (semi)publieke domein. Religie moet als een geïntegreerd onderdeel van de maatschappij worden gezien in plaats van een geïsoleerd aspect dat zich beperkt tot een institutionele religieuze plek (zoals een moskee) of binnenshuis. Religie kan nooit alleen in het privé-domein plaatsvinden (Woodhead 2013; Nyhagen 2017) omdat het voor veel religieuze mensen een fundamenteel deel is van het ‘zijn’. Als zo’n centraal deel van wie je bent en wie je wilt zijn wordt geweerd van het (semi)publieke domein, daar ongewenst is of raar wordt gevonden, heeft dat een negatieve invloed op welzijn.

Overheden hebben een rol en verantwoordelijkheid in de **implicatie** van ‘een plek voor religie’, ofwel, het normaliseren van religie in het publieke domein. In de discussie (hoofdstuk 6) wordt besproken dat dit normaliseren bijvoorbeeld kan worden gerealiseerd via inclusie en diversiteitsbeleid (Greed 2016) of via de integratie van een postseculier perspectief binnen de planologie en ruimtelijk beleid (Mclymont 2015). Hoewel er terecht aandacht is voor andere vormen van diversiteit, verdient religie een prominentere rol bij het werken aan inclusieve samenlevingen. Dit is een uitdaging, omdat er vaak een ongemakkelijkheid en onwetendheid bestaat rond het omgaan met religie (Manouchehrifar 2018). Om de denkwijze en houding van

beleidsmakers te veranderen kan het welzijnsperspectief bruikbaar en waardevol zijn om structurele en sociaal gedifferentieerde structuren van ongelijkheid onder de aandacht te brengen en zo sociale verandering te bevorderen (Searle, Pykett and Alfaro-Simmonds 2021). Contextspecifieke expertise is nodig om concrete aanbevelingen te formuleren en te implementeren. Daarbij moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met de nationale en lokale politieke structuur en cultuur, het sociaalhistorische religieuze landschap en de huidige inspanningen om religieuze gemeenschappen bij het beleid te betrekken. Dit proefschrift onderstreept daarnaast dat de ervaringen van religieuze jongvolwassenen niet per se worden vertegenwoordigd door de woordvoerders van de formele religieuze gemeenschappen. Onderzoek naar overheden, beleid en alledaagse ervaringen is nodig voor de implementatie van een plek voor religie om welzijn onder moslimjongeren en andere religieuze subgroepen te bevorderen.

Acknowledgements

During my PhD trajectory, I was lucky to encounter many people who supported, inspired and helped me accomplishing the research presented in this book.

First of all, I would like to mention the participants that generously share their experiences with me. The results of this thesis are heavily grounded in their narratives. Without their very personal and sometimes sensitive stories, this research would simply not have been possible. I would like to thank all participants for their openness and time. Listening to you was, without a doubt, the most inspiring part of this whole PhD journey.

Furthermore, I am grateful to my promoters for their trust, encouragement and expertise. I really appreciate that I could always reach out and for having the space to make decisions and develop my own research interests and skills. Bettina van Hoven, thank you for supervising me from my master thesis onwards, and for showing and creating opportunities which has shaped - and are still shaping - my career path. I learned so much from you and admire your energy, drive and personal style of supervising. Bettina Bock, I really enjoyed our discussions about religion, identity and wellbeing while writing the fourth chapter this thesis. Our meeting did not only help me to write better arguments, they were also very motivational which was especially valuable in the final stage of my PhD. Besides my two promoters, other scholars inspired me to pursue this research project: the courses of Marjo Buitelaar and Justin Beaumont, as well as the meetings with, and work of, Peter Hopkins and Julia Martinez. I would also like to thank the assessment committee; the reading committee; the anonymous reviewers of the published chapters; the graduate school; the opponents - aka friends - participating in the

mock defense, and Reza and Rik for the collaboration on the positionality chapter.

My great friends and colleagues at the Faculty of Spatial Sciences made working on my PhD a lot more enjoyable. Not only from the Cultural Geography department, but also from Demography, Planning, Economic Geography and the Educational Office. Thank you all! In the last two years of my PhD, I shared an office with Rik and Carla. I miss our office dynamics and everyday talks. Annemijn and Angelica, I'm really proud that you will be standing by my side on the defense day – thank you for all the help, and for so much more.

Ik wil graag eindigen met mijn lieve vrienden en familie. Met hen is alles mooier. Artem, you mean the world to me.

About the author

Laura Kapinga (Emmen, The Netherlands, 1990) is a cultural geographer. Her research interests revolve around diversity and inclusion in the urban context, young people and youth transitions, identity negotiation, and religion in contemporary western societies. She approaches these topics from a spatial perspective and applies qualitative research methods in her work.

Laura studied at the Faculty of Spatial Sciences, University of Groningen, The Netherlands. She holds a bachelor degree in Human Geography and Planning (2010-2013). During her bachelor, she studied for half a year at the Faculty of Theology and Religious studies. She wrote her bachelor thesis in Lisbon under an Erasmus scholarship. From 2013 until 2015 she developed her interest in religion, identity and geography by following a research master at the Faculty of Spatial Sciences. She went for six weeks to the Newcastle University, school of Geography Politics and Society, and worked under supervision of Prof. Peter Hopkins. After her master, Laura obtained an Ubbo Emmius scholarship for her research proposal 'Wellbeing and identity negotiation of young Muslims in urban places'. Before starting her PhD research, she decided to further explore her interest in education and worked as a lecturer and study advisor at the Faculty of Spatial Sciences at the University of Groningen.

As part of her PhD trajectory (2017 – 2021), Laura conducted fieldwork in Groningen, Vancouver, and Newcastle Upon Tyne. She attended several summer schools, courses and trainings. For instance, the advanced ESRC Training 'Researching with Children and Young People in Diverse Socio-Spatial contexts' at Loughborough University and the U4 summer school in Ghent University on 'Exclusivity, inclusivity and religious pluralism'. Laura presented her work on several international conferences (RGS in London - 2017 and Cardiff - 2018, and the Northern Geography Meeting in Trondheim – 2019).

She also presented on the festival ‘We make the city’ in Pakhuis de Zwijger, Amsterdam. Her PhD research resulted in several peer reviewed publications on which she collaborated with different authors.

During her PhD, Laura remained involved in the teaching at the Faculty of Spatial Sciences, Honours College Groningen, and University College Groningen. Currently, she further develops her interest in research and education at University College Groningen where she works as a lecture in the department of Social Sciences.